

До Научното жури, назначено
със заповед на Ректора на ПУ
„Паисий Хилендарски” № РД-
22-446/18.02.2025 г.

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Симеон Гройсман, ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“

относно

конкурс

за заемане на академична длъжност „доцент” по 3.6. Право (Теория на
държавата и правото), обявен в ДВ, бр. 98 от 19.11.2024 г. с явил се
единствен кандидат гл. ас. д-р Димитър Вълков Ханев

Уважаеми членове на научното жури,

1. Основание за становището.

Със Заповед на Ректора на ПУ с № 22-446/18.02.2025 г. съм назначен като член на научното жури, което да проведе конкурса за заемане на академична длъжност „доцент” по 3.6. Право (Теория на държавата и правото), обявен в ДВ, бр. 98 от 19.11.2024 г. С решение на същото на първото му заседание ми е възложено съставянето на настоящото становище, което представям на Вашето внимание в определения за това срок.

2. Изпълнение на изискванията за заемането на длъжността.

Кандидатът гл. ас. д-р Димитър Ханев отговаря на предвидените в чл. 65, ал. 1 от

Правилника за развитието на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“ изисквания за заемането на академичната длъжност „доцент“. Същото се доказва от представените от кандидата документи, от които е видно, че:

(а) Димитър Ханев е доктор в направление 3.6 Право (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения) с тема на дисертацията „Правната свобода като форма на субективното право“, защитена през 2015 г.;

(б) Същият е заемал всички видове асистентски длъжности в ЮФ на ПУ от 2005 г. досега, с което изпълнява изискването да е заемал длъжностите „асистент“ или „главен асистент“ не по-малко от две години;

(в) За оценка е представен монографичният труд под заглавие „Юридическото обосноваване. Понятие и теория“, Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 2025, 178 с., който е разгледан в следващата точка на изложението, като не повтаря трудовете и респективните приноси, които кандидатът е демонстрирал, за да получи степента доктор (вж. б. „а“).

(г) Кандидатът е представил и други оригинални научноизследователски трудове – 1 студия и 1 статия, оценени в раздел 4. на настоящото становище.

(д) Съответствието на кандидатурата с минималните национални изисквания за заемането на длъжността беше установено от настоящото научно жури с произнасяне на първото му заседание, проведено на 28 Февруари т.г.

(е) Запознаването ми с представените текстове затвърди у мен увереност, че става дума за авторска научна продукция, чуждите приноси са старателно отчитани и няма съмнение за плагиатство.

3. Оценка на представения хабилитационен труд „Юридическото обосноваване. Понятие и теория“, Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 2025, 178 с.

Монографията „Юридическото обосноваване“, както ще наричам за по-кратко оценявания тук труд, се състои от две части, структурирани в поредица от раздели, „appendix“, заключение и библиография на български, английски и френски език. Трудът разглежда една класическа *аналитична* тема, ако ми бъде позволено да взимам част от терминологията на изложението (вж. с. 109 и сл.). Същевременно текстът е подчертано правнофилософски и критично разглеждащ похватите на правната догматика. Той се опитва да проектира общи принципи на ориентация в епистемологията, етиката, историята

на научните и на социалните движения и на тяхната база да постигне разбиране на правните явления. В този смисъл монографията „Юридическото обосноваване“ поставя на анализ съотношението на „правото и обосноваването“, за да даде визия за обосноваването на юристите, без да приема техните формално-технически изводи като единствената възможност да се разглеждат правните решения.

В следващото изложение ще се опитам да проследя развоя на изложението в книгата. Излагам по-подробно и своите критични бележки, за да могат те да импулсират последващи питания и разсъждения по начина, който увяхващия български общотеоретичен дебат е позабравил. Същевременно може да се каже, че разглежданата монография се заявява като положително явление в тази сфера, поставящо въпроси за съвместно мислене – а макар и при липса на общо съгласие, за по-добри (взаимноподобряващи се) алтернативни разбирания.

3.1. Първата част на монографията поставя терминологични, методологически и класифициращи основи на изследването, за да представи възгледа на автора за същността и социалната роля на юридическото обосноваване, разглеждано като един от типовете обосноваване с присъщи му специфична рационалност и инструментариум.

Още в началото на своето изложение Д. Ханев отбелязва, че темата за юридическото обосноваване се разглежда от различни позиции, вкл. чрез едновременното използване на разнообразни подходи, т.е. по „еклектичен“ начин. Това вече обосновава избраната изследователска задача за концептуализирането и теоретизирането на юридическото обосноваване по начин, че да бъде предложен систематизиран възглед за същото, съотнасящ го с обичайните за българската правна теория теми на юридическото тълкуване и правоприлагането.

Ханев заема позицията за съществуването на едно единно поле на правно-морална аргументация, търсеща споменатата от него „правна (морална) истина“ на базата на възгледа, че „обосноваването на правните и моралните умозакljučения е повече от сходно“ (с. 13). Като самопозиционира изследването си като „*правно-философско*“, авторът формулира аргумент срещу „технократизацията“ на дискурса. Избягва се акцент върху елементите, които разграничават пътищата за достигането до някаква правна истина, която бихме разглеждали извън въпроса за моралното. Юридическото обосноваване би се

доближило до моралното, ако използваме предложената от автора визия за смисъла на нормите като достигано чрез аргументация „когнитивно и психоемоционално състояние“, смисъл, който „се кофрмира в съзнанието на субекта“ (с. 37). Определена критика тук може да се отпрати с оглед на разбирането, че посредством общата и отрасловите теории, въобще чрез юридическото мислене, юристите *споделят* смисъл, който извеждат въз основа на правила като нещо дължимо, с което може и да не са съгласни от морална гледна точка.

Положително впечатление прави (все по-рядкото в общотеоретичните трудове) съзнателно отнасяне към въпроса за методологията на изследването до степен, че е проведен опит да се предложи такава из основи – на базата на връщане към философското наследство на Декарт и на Кант, чрез концентриране върху измеренията за общофилософските понятие за мислене, обосноваване и разбиране. Ханев съотнася обосноваването с мисленето въобще и с аргументирането като отделна негова част. Самото обосноваване е дефинирано като „интелектуален процес на защита на теза чрез предлагане на аргументи в нейна подкрепа“ (с. 22). Юридическото обосноваване в по-широк смисъл се свързва с юридическото мислене като цяло, а в по-конкретен план се свежда до юридическата аргументация на определени тези, без да се забравя, че всяко мислене – в това число и юридическото, се базира на определено „дадено“, на основополагащи и интуитивно следвани концепции. Правнофилософският (а не например по-стриктно правнотеоретичният) ракурс на работата се определя от съотнасянето на юридическото обосноваване преди всичко с когнитивистиката, а не с правната догматика.

Ценно е формулираното от Ханев съотношение между откриването и конструирането на правния смисъл, възможността за разширяването на погледа при юридическото обосноваване отвъд идеята за „кодирането“ на точния смисъл на законите от законодателя и извеждането му от съдията (с. 30-31). То същевременно налага и по-нататъшно разискване върху това, дали правоприложителят е „свободен да използва всички ресурси на своето съзнание“ в условията на позитивно регулиране на правоприложния процес, подплатено с мрежа от доктринални конвенции за правилните и неправилните подходи при тълкуването. Според мен следва наистина (както и Ханев) да предпочетем идеята за „конструирането“ на законовия смисъл, но не бива и да подценяваме множеството обвързващи конструиращия фактори. Едно най-свободно конструиране в крайна сметка ще се превърне в създаване на смисъл, което не се интересува от „даденото“ като уредба. Така

юридическото обосноваване ще загуби своите традиционни, професионални, конвенционални измерения и ще се слее с политическото регулиране, когато се върши у съдиите, а и с политическото говорене, когато се упражнява от учените. За мен е налице балансиращо становище в самата теория на Ханев, който развива аргументи за ограничеността и зависимия характер на юридическото обосноваване от „съществуващата в дадената правна система правна институционализация“ (с. 62).

Заклучителния раздел на тази първа част на монографията подрежда система от понятия в сферата на етичното, съотнася нравственост и морал, за да обоснове идеята за зависимостта на юридическото обосноваване от нравствените качества на юриста. Мой личен възглед е, че дори безнравственият юрист, стига да е *добър юрист*, ще може чрез юридическо обосноваване да стигне до *юридически правилния* отговор, а от интегритета му ще зависи, дали ще се обърне към емоционалните ресурси на своята безнравственост, за да прояви безпринципност (например) и да защитава *юридически неправилната* гледна точка по аргументативен път. Според Ханев обаче – и това ми се струва непредставяно досега в България разрешение, юристът ще достигне до *вярното юридическо решение*, ако има съответните лични качества от нравствена страна (вж. с. 77). Тук ясно личи дуоркианският възглед за съобщността на юридическото обосноваване. Може обаче да зададем и един по-нататъшен въпрос – ако ще изберем съдията според високите му нравствени качества и това ще ни даде сигурност, че той ще е добър съдия, как да контролираме, че във времето няма да станем свидетели на неговия личен морален, а като резултат и правоприложен упадък? Възгледът в монографията според мен изостря този проблем, защото ако правното обосноваване е в крайна сметка морално обосноваване, това възлага повече дискреционна власт върху съдията правоприложител. Овластяването, както по-често се твърди, по-скоро води до морални изпитания, а не с някаква сигурност до постепен морален растеж.

3.2. Втората част на труда разглежда юридическото обосноваване, съотнасяйки го с различни общотеоретични доктрини, т.е. търсейки, как различни школи са концептуализирали това, което авторът дефинира като юридическо обосноваване и какви са неговите текущи измерения, достигнати чрез извървяния научен път през миналото. Анализът следва историкоправната линия на развитие от прилагане на римското право към кодификация и оформяне на националните правни системи, от твърденията за

деидеологизирана и деполитизирана съдебна дейност (с. 81) към последващата „политизация“ на законодателния процес, а с него и на мисленето за правото в първите либералните държави на Новото време. По този начин се формулират разбиранията на автора за прехода към по-формалистично правоприлагане като функция на пренасянето на политическата тежест на институционалната система върху парламентите и десезирането на съдиите като облечени във власт морални съдници на обществото. Положителна оценка тук заслужава поставянето под анализ на приносите на по-малко коментирани у нас основоположници на европейската правна наука като Жени, Ерлих, Канторович. Представянето на дебата между Келзен и Шмит се използва по интересен начин – по-скоро като дебат върху понятието за правото, отколкото върху юридическото обосноваване, или – както е традиционно представян като дебат за съдържанията и противовесите в правовата държава. Според мен анализът тук е малко откъслечен – Келзен претендира за деидеологизираност на „Чистото учение“ – въпрос, относим именно към юридическото обосноваване, но има широко друго творчество, което не крие своите идеологически измерения (срвн. с. 94). Споменатата „политическа теология“ на Шмит не е равнозначна на юриспруденцията или на правната наука, в този мисъл Шмит не „представя юриспруденцията като политическа теология“ (срвн. с. 100). Политическата теология представлява сфера на аналогии между модерното юридическо мислене и богословието. Шмит е неин кръстник, той въвежда самото название. Същевременно успоредно на Шмит и независимо от него същата сфера на аналогии между юридическото и религиозното разработва и самият Келзен в началото на 20-те години на миналия век.

Раздел VII. и р. VIII. на Втората част на изследването се насочват към теоретични дебати върху юридическото обосноваване след Втората световна война. Според мен не е вярно, че „през втората половина на 20. век надделява келзенианската версия на юридическото обосноваване“ (с. 103) – авторът свързва същата с „логико-нормативните аргументи в юридическата практика“. Тях обаче проследяваме най-обилно още до 18-19 век, например разглежданите екзеги и пандектисти. Напротив, в прецедентното право този логико-нормативистки модел така и не се налага, а в Европа след Втората световна война „силните съдилища“ изработват телеологически и морално-аксеологически (използвам терминологията на проф. Т. Колев) тълкувателни стратегии. Въпреки това е вярно, че логико-нормативното измерение на по-формалното тълкуване остава трайно в българската

правна наука, което прави изложението интересно като негов възможен контрапункт. В такъв план актуални и критични сами по себе си звучат разсъжденията върху теорията на Перелман, извеждащи валидността на правните аргументи като въпрос на утвърждаване в професионалната общност (с. 105-106). Разсъжденията се допълват от ефектно съпоставяне с херменевичните теории, чиито характеристики, изброени на стр. 108, биха могли и да бъдат по-детайлно разглеждани с оглед превръщането на текста в бъдещ лекционен помощник на неговия автор. По-нататъшните коментари върху теориите на Юрген Хабермас и Роберт Алекси диалогизират с теорията на Дуоркин, към която авторът изказва определено предпочитание в дебата с правните позитивисти. Представени са идеите за разсъждаване в рамките на рационален юридически дискурс, който разчита преди всичко на обосноваването на своите процедури за правилността на достиганите разсъждения (с. 120-123). В тази връзка представянето на правното мислене като рационален, технологизиран процес, е колкото свойствено за процедурните теории (каквото е изводът на стр. 125), толкова и за споменатите екзегети и пандектисти на XIX. век. Юридическото мислене, особено неговите конкретни правоприложни измерения, струва ми се, винаги са имали *„твърде техническия, изкуствен и отдалечен от природата на човешките отношения, които... правото е призвано да регулира“*, затова подобна критика сякаш не е толкова срещу Алекси (пак там), а срещу юридическото мислене изобщо.

Заклучителният раздел, третиращ „постмодерната научна/културна ситуация“ е интригуващ, достигайки от общите философски съображения на постмодернизма до по-конкретните наблюдения върху Critical Legal Studies – според мен последното движение не иска, не твърди и не може да се разглежда като част от разбирането ни за юридическо обосноваване. То не дава аргументи *в* правото, а критикува правото „отвън“, съотнасяйки го със социалната реалност през своите идеологически призми. Каквато призма, между другото, е и тази за „психиатричното състояние“ на съвременното западно общество, която авторът въвежда. Последното е рисков аргумент, който съм коментирал по-долу, но неговото споменаване именно в заключителните редове на втората част на монографията (с. 131) дава определена цялостност в избрания подход – ако правната истина е вид морална истина, а юридическото обосноваване изисква морални качества, то – следва според д-р Ханев, че юридическото обосноваване се влияе *морално* и от социалната ситуация. Това е един завършен извод, който е в учудваща близост със самите Critical Legal Studies с

разликата, че авторът на монографията критикува обществото от по-различни позиции. Оставам с убеждението, че автентичните измерения на юридическото обосноваване като социална практика, ще изискват постоянно обръщане към формалните аргументи. Дори съдията, който сърцато вярва в правдивостта на Critical Legal Studies в някой от многобройните им превъплъщения, ще трябва да потърси стари (т.е. досегашни) формални аргументи, за да постигне новаторски резултат в своя съдебен акт.

3.3. Appendix-ът, добавен към основото изложение, изразява оригинален подход за структурирането на труда, и предлага възглед за ролята на юридическото обосноваване в правораздаването, доколкото по-общо то се съпоставя с *юрисдикционната дейност*, но най-вече в съдебното правораздаване. Тази част на изложението се опитва да приложи изводите от предходните раздели вече в техния практически резултат (вж. с. 16). По съществото си в едно бъдещо второ издание на книгата – включително с полза за читателите и студенти, тази част би могла да бъде отделна трета глава на представяния труд. Тук в изложението се позиционират характеристиките на юридическото *отсъждане* във връзка с координатите на справедливостта и дискрецията. Представени са възгледите на автора за съотношението между съдържателната и процедурната справедливост, правилността и обосноваността на правораздавателния акт. Д-р Ханев посочва наличието на конституционнопоектираното изискване за обоснованост върху истината (с. 142) на един добре обоснован и отразяващ справедливостта (с. 145) съдебен акт. Въпреки скромността на автора дадената дефиниция за едно правилно (в широкия смисъл) решение според мен е достатъчно обхващаща и съдържаща добър обяснителен потенциал. Тя прави впечатление в контекста на цялостния прочит на текста, който няколкократно акцентира върху понятието за *истина*, включително в морален и философски план. Тук имам предвид, че без да вменявам на автора това разбиране, неговата дефиниция и словоупотреби свързани с истината, носят в себе си интересната възможност към *истиността на фактите* в полето на юридическото разбиране да се добави и изискването/претенцията за *моралната истинност* на решението. Тази морална оценка на аргументацията и/или на резултата ще бъде с редица далечни и интересни концептуални последици за предлагания модел на мислене.

3.4. Критически бележки.

3.4.1. Терминологически трудът съдържа места, които – вярвам, авторът би могъл да изясни, защото анализът предполага, че зад тях се крият определени общотеоретични становища, които невинаги биха били ясни на читателя. Ако те останат неизяснени, читателят е изправен пред мултиплицирането на терминологични възможности. Така например, д-р Ханев говори за „общата юриспруденция“, взаймствайки от англоезичната правна теория, но не уточнява своята визия за съотношението на общата юриспруденция с общата теория на правото например. Бележката на с. 40 сочи, че синоним на общата теория на правото пък е не общата юриспруденция, а юриспруденцията по принцип. На стр. 72 юриспруденцията е вече не обща теория на правото, а просто правна теория, т.е. синоним на правната наука въобще. Всички тези подходи са възможни, но би трябвало да се приложат последователно.

Определена двусмисленост, т.е. въпрос – дали е налице вложен особен възглед или не, оставя и раздвояването в изказа между „социологическите факти“ (може би като отражение на англоезичното social facts) и свързаното с тях понятие за „социална практика“ (с. 17).

Неясно е, защо на стр. 63 – във връзка с произнасянето на Конституционния съд по съвременния „полов въпрос“, за днешното българско общество се твърди, че същото „може да се нарече „традиционно“. Възниква амбивалентност по повод на утвърденото в историческата и социална наука деление на общества на „традиционни“, „модерни“, евентуално на „след/пост/модерни“ в определена форма – но все в теоретични конструкции, които противопоставят съвременното на традиционните общества. Т.е. ако се твърди, че нашето общество е „традиционно“ (а не например – „традиционалистко“; друг е въпросът, дали и това е вярно), това ще е различна идея, но тя не е обоснована (струва ми се, че в основния текст д-р Ханев предпочита конвенционалното деление на традиция и модерност – вж. с. 84, 89).

Струва ми се спорно и понятието „деформализация на обществените отношения“ – същото въвежда някаква форма на социална критика, но остава неясно. Спорна е и неговата връзка с идеята за нарастващата роля на правния професионалист в турбулентни времена (с. 57), понеже последните на повечето места се характеризират със спад на доверието в експерността, с апелирането към извънредни мерки и налагането на политическото дори

при противоречие с формално-юридическото. От тази гледна точка с намаляването на социалното доверие, моралните проблеми пред юристите няма как да не се покачват, но тази връзка с юридическото обосноваване остава спорна.

3.4.2. На полето на по-широката социална теория прави впечатление определена необоснованост, що се отнася до някои най-широки социални приемания, които водят към далечни изводи, а не са старателно въведени. Налице е по-скоро реторически оборот, а не една демонстрирана верига от доводи. Ханев възприема терминологията на Еманюел Тод, че „западното общество“ е в „елементарен упадък на нравите“, а християнството му е в „зомби състояние“ (с. 73). Доводите на цитирания автор не са развити, следователно в тяхна защита трябва да служи самото му име. Последното е достатъчно спорно. Оставям това на страна, по-същественото е, че даденият възглед е твърде общ – сигурно е например, че нивото на насилието в междучовешките отношения в западните общества чувствително е намаляло през последните сто години. Историята на нравите (като практикувания морал, терминологията на д-р Ханев е авторска и по-различна) винаги е показвала примери за безнравствено поведение, оттук и присъщият на всяка епоха тревога за моралния упадък. Кое обаче ни дава възможност да кажем, че мнозинството от хората в което и общество е било по-морално преди няколко десетилетия? Това е сложен въпрос, с чийто отговор няма да занимавам читателя; това обаче не е въпрос, който да бъде използван като „допълнителен“ аргумент в рамките на хабилизационен труд, освен при надлежната обосновка. Освен това не е ясно, какво се има предвид, когато се говори за „християнството“ което се намира в криза (кое християнство /православие, католицизъм, протестантство/ и по какво мерим неговата криза). Подобните допускания за обществата са интригуващи, понякога верни, а понякога грешни – тук следва да се види, дали добавят нещо към цялостния аргументативен процес на юридическо или дори на правнофилософското изследване.

3.4.3. Последно по ред в тази част на изложението искам да посоча, че интересното понятие за „образа на правото“ (с. 85; също и в разгледаната по-долу статия) следва да се доразвие и приложи в по-нататъшни търсения по темата.

Формален, но принципен за мен характер има предложението ми класическите автори от XIX. и XX. век да се изследват по-често чрез първични източници, а не чрез

последващи техни интерпретации.

3.5. Оценка на хабилитационния труд и относими последващи препоръки.

Предложеният монографичен текст е написан интересно, обмислено и предизвикателно. Той, макар и на висок научен език, е четивен и ясен. С него авторът потвърждава по-ранното впечатление за себе си като един от мислещите членове на юридическата академична колегия. Изложените по-горе възражения и алтернативи показват, че текстът не оставя у читателя си (поне у мен) равнодушие, а поставя въпроси за по-нататъшна дискусия, обещавайки че по-нататъшното творчество на Димитър Ханев ще служи за развитието на българската правна наука и след неговата хабилитация.

3.6. Допълнителна бележка (nota appendicula). В приложение към обзора на хабилитационния труд, причислявайки се – самозвано или не, към неговите „внимателни и критични читатели“, ще добавя своя собствен отговор на въпроса, който д-р Ханев поставя за съотношението между научния изказ в първо лице множествено число и в първо лице единствено число. Ханев пише, че комбинира двете форми, интуитивно следвайки една линия, която отнапред е дадена в съзнанието на пишещия, без да може да бъде стриктно дефинирана. Аз съм съгласен с декларирания от него принцип (с. 18), че водещо тук трябва да е „чувството за комуникация с читателя“, която предполага различни модуси на излагане на текста, което винаги е и *адресиране* – освен *на* научните проблеми и *до* хората от другата страна на текста. По-нататък в тази сфера на обсъждане смятам, че отдавна писането в множеството число изглежда по-скоро имитиращо старите образци, отколкото запазващо един по-висок стандарт на изказа. Аз обаче също го използвам – комбинирайки подобно на Ханев двете форми, но само с една определена цел – когато пишем в множествено число, става възможно да разглеждаме някаква обща дейност между нас и читателите ни. Това означава например, че ако аз използвах множествено число в предходното изречение, цел на това беше да посоча, че съставителите на текстове *заедно* можем да възприемем (или не) определена конвенция за изказ. Ако в един научен текст по теория на правото записвам, „нека си представим това и това“, аз призовавам читателя да проведем заедно определено разсъждение, да изхождаме от дадено приемане и пр.

4. Оценка на останалите научни трудове, представени от кандидата.

Димитър Ханев представя за разглеждане от научното жури по конкурса студията „Система на формите на субективното право“ (2021) и статията „Идеята за Soft Law и понятието за валидност в юридическото обосноваване“ (2017). В тази връзка като благоприятен фактор трябва да се спомене, че неговите занимания с темата за юридическото обосноваване се демонстрират като достатъчно трайни.

Не мога все пак да не отбележа, че точковото наукометрично обосноваване на кандидатурата за „доцент“ предимно с точките от публикуваната докторска дисертация, макар и изпълняващо закона, води до по-малък обем на творчеството. Така винаги ще е налице и липса на по-ранно тестване на хабилитационните тезиси пред научната общност – по пътя на статийно-студийния жанр. Не мога да спестя подобна забележка, макар че тази негативна практика се разпространява в българските правни факултети. Все пак в случая личността на кандидата ми дава основание да считам, че той ще зарадва научната общност с бъдещи свои статии, спомагащи за активизирането на научния дебат у нас.

Цялостна оценка.

Воден от гореизположеното формулирам изцяло положителна оценка върху кандидатурата на гл. ас. д-р Димитър Вълков Ханев за заемането на длъжността „доцент“ по 3.6 Право (Теория на държавата и правото) и препоръчвам на членовете на научното жури да предложат на ФС на ЮФ на Пловдивския университет да избере д-р Ханев на длъжността „доцент“.

В същия смисъл и ще гласувам на заключителното заседание по настоящата процедура.

София,

09 Април 2025 г.